

כריתות יג

משה שווערד

1. תוספות מסכת כריתות דף יג עמוד א

התירו לעוברת לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה - ואם תאמר אפילו בלא סכנה נמי כדאמרינן (טהרות פ"ב מ"ג) והשלישי יאכל בנזיד הדמע וכן פרק קמא דחולין (דף ב:) קאמר טמא בחולין מאי למימרא ואף על גב שחולין טמאין וי"ל הכא מיירי לענין לאכול תרומה אחר כך אבל בלא לאכול תרומה אפילו כשיעור נמי ואם תאמר מאי פריך מפני הסכנה אפילו טובא נמי ויש לומר דזימנין שאין לה כי אם תרומה.

2. ספר יד בנימין

שם בגמ', התירו לה לעוברת לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה, רגמ"ה ז"ל פי' לענין יוה"כ מיירי צמעות שהריחה, וכן הוצא צרא"ש ליומא דף פ"צ האי מימרא לענין יוה"כ, /אכן מדברי התוס' כאן מנאר דמיירי צאוכלין טמאין ולענין פסול גויי' שהתירו לה למעוברת לאכול תרומה יעוי"ש, ונכ' "הר הבית" תמה האיך שייך צפחות מכשיעור הלשון החרה כיון שלא נטמאת צה כלל, וכתב ליישב דמ"מ כריך לזכר לכתחילה אף צפחות מכשיעור.

3. שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תריח סעיף ז

כשמאכילין את העוברות או את החולה, מאכילין אותם מעט מעט כדי שלא יצטרף לשיעור; הלכך מאכילין אותו כב' שלישי ביצה בינונית, וישוהו כדי אכילת ארבעה ביצים; והשתיה, יבדקו בחולה עצמו כמה היא כדי שיסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו.

4. ביאור הגר"א אורח חיים סימן תריח

כשמאכילין כו'. כריתות י"ד א': [נראה שלמד כו"ג]

5. ספר גליוני מנחת חן

שם אמר רב פפא הכי קתני התירו לה לעוברת לאכול פחות מכשיעור. עי' חידושי מרן רי"ז הלוי (פ"ב שביתת עשור ה"ח) בשם אביו מרן הגר"ח מבריסק שהי' מורה בכל חולה שיש בו סכנה שיאכילו אותו ביוה"כ כל צרכו ולא פחות מכשיעור דכיון שהוא חולה שיש בו סכנה, יוה"כ נדחה לו לכל המועיל לרפואתו ובכלל זה גם חיזוק גופו וכיון דשיעור שלם יותר טוב לחולה גם זה בכלל פיקו"נ שדוחה יוה"כ, ודברי השו"ע דמאכילין פחות מכשיעור קיימי על חולה שעדיין אין בו סכנה רק שאם לא יאכל ביוה"כ יסתכן, ובזה כיון דהסכנה מחמת מניעת האכילה אם אפשר למנוע סכנה ע"י פחות מכשיעור אסור להאכילו שיעור שלם עכ"ד. ונראה שמפורש כן בספר החינך (מצוה שיג) שאחר שכתב דין השיעורין לענין חיובא דיוה"כ כתב וז"ל ולפיכך מי שהוא

אסור לטבול משום גזירה וכמבואר בגמ' לקמן, ועיי"ש ש"כ דאפשר לומר דטפי הי' ראוי לומר שמאכל כשיעור ומטבול ורק מפני הסכנה לא הנריכוהו זאת.

והנה צפי"ד מהל' מאכלות אסורות הלי"ד לגבי עזרה שהריחה מאכל אסור ש"כ הר"מ דמאכלין אותה פחות מכשיעור ל"ן בכס"מ שס גם לדברי הגמ' דין, וז"ל דאף דהרמב"ם מפרש צענין אחר כדנבאר מ"מ הזכיר הכס"מ להגמ' דין לענין זה עכ"פ דיותר מכדי אכילת פרס אין מנטרף.

שם בגמ', כל המשקין מנטרפין לפסול את הגוי' צריעית ככדי אכילת פרס. מבואר דלענין שתי' נמי השיעור הוא ככדי אכילת פרס, והנה הרמב"ם ז"ל צפי"ד מהל' תרומות הלי' ג' כתב לענין זרות וז"ל "שתה וחזר ושתה אם יש בו עד סוף שתי' אחרונה כדי שתיית רביעית הרי אלו מנטרפין לכזית," וכן פסק מהר"י בן גיאת ז"ל הוצא צר"ן ליומא פ' ע"ב, אבל הראב"ד ז"ל חולק עליו וכי דהן אחת שכן מלא בתוספתא אבל בגמ' דכריחות נראה שאף לשתי' צעי' כדי אכילת פרס, וכן העיר הר"ן שם מהגמ' דין, ועיי' צמגיד משנה ובלח"מ צפ"צ מהל' שבתת עשור הלי' ד'.
 וְהִנֵּה הַרְמַבָּ"ם ז"ל עָלְמוּ לַגַּב פֶּסוּל גוֹי' צַפ"ח מֵהַל' אֲבוּהִיט כִּתְבֵּי דִּשְׁיַעוֹר הוּא כִּי אֲכִילַת פֶּרֶס וְכֹלֵימָא צִוּוּגִין, וְכִנֵּר כִּי הַרְדְּבָ"ז ז"ל (עַל הַרְמַבָּ"ם צִהַל' תְּרֻמוֹת שֶׁ) לַחֲלָק בֵּין פֶּסוּל גוֹי' לְשֶׁאֵר אִיסוּרִין דְּבִשְׁאֵר אִיסוּרִין שְׁבִתוּרָה טַעַם אִיסוּרִין לְפִי שְׁנֵהֵנָה צָרוּתוֹ וְלִפְיֶכָּךְ אִם שֶׁהָ צִוּוּר מִכִּי שְׁתִּיית רְבִיעִית הִרִי לֹא נִהְנֶה גְרוּוֹ כְּשִׁיעוֹר רְבִיעִית יִחַד לִכְךָ אֵין מִנְטְרָפִין וְפִטוּר, אֲבָל גַּב פֶּסוּל גוֹי' אֵין הַדְּבַר מִלִּי צִהַלַּת גְּרוּן אֲלֹא צִהַלְּצֵנִי הַמִּשְׁקָה בְּתוֹךְ הַגּוֹף וְכִל שֶׁשֶּׁהָ

כשיעור אכילת פרס מתחבר שפיר המשקה ופוסל הגוי', אבל ציור מזה השיעור, ראשון ראשון מתחלק בגוף ומתבטל ואינו פוסל הגוי' עכ"ל, וכעיי"ז כ' גם בכס"מ בשם מהר"י קורקוס ז"ל יעוי"ש. ועיי' עוד ברדב"ז שם.

וב"ערוך לנר" (במתני') כתב ליישג דודאי בדברים ששיעור שלהם הוא רביעית או יותר צה לא שייך שינטרף בשיעור שתיית רביעית דהא אין כאן זירוף כלל רק ינטרף שישה או צלי הפסק ולכן בדברים הללו אנו אומרים דמנטרף בשיעור פרס, אבל בדברים ששיעור שלהם הוא פחות מרביעית צה שפיר משערין הזירוף בשיעור רביעית וכדאיתא בתוספתא, והכא בגמ' דין בשתה משקין טמאים דמיירי לענין פסול גוי' ששיעור שלהם בכחצי פרס שהוא ציה ומחלה דהיינו שיעור רביעית צה אין שייך שינטרף לרביעית בשיעור שתיית רביעית דא"כ אין כאן זירוף לכן צה אמרי' דמנטרף בכא"פ, אבל לענין תרומה ששיעור שתי' צה בכזית כמ"ש הר"מ שם וכדאיתא בתוספתא צה אמרי' שפיר דשיעור זה דכזית מנטרפין בשיעור שתיית רביעית עכ"ל יעוי"ש, ואמנם יעוי' ברדב"ז הנ"ל דס"ל דגם על דברים ששיעורן צריעית שייך שיעור כדי שתיית רביעית עיי"ש.

ובשו"ע או"ח סי' תרי"ב סעי' י' הביא ב' הדיעות אי צתי' משערי ככדי שיעור שתיית רביעית או ככדי אכילת פרס כמו גבי אכילה, דיעה ראשונה דמשערי' ככדי שתיית רביעית ודיעה השני' משערי' בשיעור פרס, ובמשנ"צ הביא בשם הפר"ח והגר"א דהעיקר כדעה השני', ונפק"מ נמי לענין צריה אחרונה אם שמה ציור משיעור שתיית רביעית אם לר"ך לצדך, מיהו לדעת הערוך לנר היכי דשיעור השתי' צריעית לכ"ע

ורלענין שתיית קפה (קאווע) חס (או מה חס) דנו האחרונים ז"ל בזה ונמשל"מ פ"ג מהל' ברכות הלי"ב כתב שמעתי באומרים לי שעל שתיית הקאווי מברכין לאחריו ואע"פ שיש מתחילת השמי' עד סוף השמי' יותר מכדי שיעור שתיית רביעית או יותר מכדי אכילת פרס למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' שאני הכא דדרך שתייתו צדק, והוא ז"ל דחה זאת ומביא רא' מהא דבסמוך גבי אשה שהיתה מגע טמא מת והניקה את בנה דאמר' בנה טהור ומשום ספק שמא ינק ביותר מכדי אכילת פרס יעוי"ש והרי התם הוא הדרך צדק ואפי"ה אין מנטרף ביותר מכשיעור, אבל במנ"ח מ' שי"ג השיג על המשל"מ יעוי"ש, ולמעשה יש בזה מחלוקת בפוסקים, ואנשי מעשה נוהגין לשתות כשיצטנו, או אחר שתיית הקאווי חס מביאין משקה לזון ושותן צב"א ופותרין בצרכה אחרונה את הקאווי.

לקטן בידים (דלא כשי' הרמב"ם) א"כ מאי פריך בגמ' בנה אמאי טהור לאכילת תרומה הרי פסול גוי' אינו אלא מדרבנן כדאיתא יומא פ' ע"ב ושפיר ספינן לקטן תרומה בידים יעוי"ש, ואפש"ל קצת דהלשון טהור משמע לגמרי מדלא קתני מותר בתרומה.

והנה ראיתי צמ' "עולת שלמה" שהקשה לשי' הרשב"א ז"ל הידוע (הוצא בנמקו"י פי"ד דיצמות) דאיסור דרבנן ספינן

שם בגמ', אלא אמר רבא היינו טעמא דבנה טהור דספק ינק כשיעור כו' ואת"ל ינק ספק ינקו צדדי אכילת פרס כו', פי' דהו"ל ס"ס וכמו שפי' רגמ"ה ז"ל, וכ"כ בשטמ"ק בשם תוס'.

והאחרונים תמהו ל"ל מטעם ס"ס הא בחד ספיקא נמי סגי דטומאת גוי' אינו אלא מדרבנן וכדאמר' יומא פ' ע"ב וספק דרבנן לקולא, ועוד ז"ע מה שהעיר בהגהות רד"ל דמכאן יהי' רא' דלא צוי ס"ס המהספק שהרי כאן לא מצי להספק, אס לא שנאמר דמה שנקט בגמ' ב' ספיקות הוא לרומא דמילתא דצמ"איות יש כאן ב' ספיקות אבל מעיקר הדין סגי בחד ספק

(וכן ראיתי צמ' מנחת כהן), וע"ע צמ' "עולת שלמה" שכ' דכאן צע"י באמת ב' ספיקות והוא עפמש"כ פר"ח יו"ד סי' ק"י אות מ"ו דאין לעשות ס"ס דאורייתא או ספק דרבנן בידים אס לא שיש עוד לדדין להחיר וכ"כ צמ"א או"ח סי' י' ס"ק י"א, ומעתה נהי' דביעבד שרי אפי' בחד ספק מ"מ האין החירו כאן לכתחילה להניק את בנה ולהחירו אח"כ בתרומה ולכך צריך להגיע מטעם דיש כאן ס"ס ועיי"ש.

10. ספר יד בנימין

שם בגמ', ר"א אומר יין אל תשת ושכר
אל תשת אל תשתהו דרך שכרותו
כו' אמר רב כו' הלכה כר"א וקרי רב עלי'
דר"א טובינא דחמימי, הנה לכאוי לר"א על
שאר משקין יהי פטור כיון דלית ליה ריבוי
על זה ופליג על ר' יהודה ומכיון דאיפסק
הלכתא כר"א האיך פסק הרמב"ם ז"ל צפ"א
מהלי צי"מ הל' ז' דעל שאר משקין נמי
חייב מלקות, ועיי' בנכ"מ שכי' ליישב דס"ל
להרמב"ם דר"א לא פליג א"ר יהודה דודאי
משמע ליה דשכר אחא לרבות שאר משכרים
אלא דמוסיף עלי' לומר כיון דנמשכר תלה
רחמנא ממילא משמע נמי דלא אסר יין אלא
דרך שכרותו, וכ"כ בקריית ספר, ומיושב זה
קושיא התוס' שהקשה מהא דאמר רב בכתובות
י', אכל תמרים אל יורה, וכמש"כ בערוך לנר,

11. ספר יד בנימין

והנה הרמב"ם ז"ל צפ"א מהלי צי"מ מקדש
פסק דשרי לשחוי יין ללמד אפי'
הלכות ומדרשות ובלנד שלא יורה מתוכן,
וז"ל דס"ל כיון דפסקי' כר"י בר"י דתלמוד
שרי ה"ה הלכות ומדרשות, אכן לפי הראש"ד
יש לחלק בין תלמוד למדרשות דמדרשות חמירי
מתלמוד יעוי"ש ודו"ק.

12. ספר יד בנימין

ואולם צרי"ט אלגזי סופ"ד מנכרות פי'
דלאחר זריקת הדם כיון שכבר עלה
לבעלים לשם חובה חו לאו בעלים הוא כבר
לישאל עליו אבל לאחר שמיטה לחוד עדיין
יכול לישאל, והא דקיי"ל דמשבא ליד גוצר אין
יכול לישאל עליו היינו דוקא בקדשי זבה"ב
או בקדשים שאינו חייב באחריותו אבל בקדשים
שחייב באחריותו עדיין מיקרי בעלים עד לאחר
זריקה יעוי"שה"ט, ועיי' משנל"מ פי"א מהלי'
מע"ק הל' ד' שכי' ג"כ לדייק מלשון התוס'
דדוקא לאחר זריקה אין מועיל שאלה אבל
לאחר שמיטה לחוד מועיל שאלה.

בא"ד וי"ל כו' מ"מ השתא שנשחטו וזרקו
דמן כהלכתו ליחא בשאלה עכ"ל. יש
מפרשים הטעם משום דלאחר שמיטה זריקה
כיון שכבר נעשה מעשה בגוף הקרבן שוב
לא מצי לאיתשולי' וכעין דאמרי' לא אחי דיבור
ומצטל מעשה, ולפי"ז אף לאחר שמיטה לחוד
אין מועיל שאלה אלא נקטו זריקה משום
דכאן באוכל נותר מיירי לאחר שכבר זרק
הדם.

וב"תפארת ישראל" על המשניות פי' דמה
שאין מועיל שאלה
לאחר שמיטה זריקה היינו משום דעיי' שישאל
הוצר שהביא חולין בעזרה, ולפי"ז אף לאחר
שמיטה לחוד אין מועיל שאלה, וכ"כ צ"ערוך
לנר"י יעוי"שה"ט.

13. ספר קצות החושן סימן כח ס"ק א

ובזה ניחא ליישב מה דקשיא לן בהא דתנן בכריתות (יג, ב) יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם אחד האוכל חלב
מהמוקדשין וכו' ר' מאיר אומר אף אם היתה שבת והוציאו בפיו א"ל אינו מן השם וקשיא לן מאי הוסיף ר' מאיר שבת דהא
במה דהוסיף חיסר אשם דבפסחים פרק כל שעה כט, א תניא האוכל חמץ של הקדש יש אומרים מעל ויש אומרים לא מעל מאן

י"א ר' נחוניא בן הקנה דחייבי כריתות פוטר מתשלומין והקשו בתוס' (ד"ה ר' נחוניא) אמאי פטור מקרבן מעילה משום קי"ל בדרכה מיניה הא אמר בהמצניע המוציא אוכלין בכלי שגג באוכלין והזיד בכלי חייב על האוכלין. ותירצו כיון דפטור מקרבן וחומש פטור נמי מקרבן שאין אשם מעילות בא אלא כשיש קרבן וחומש וע"ש. **וא"כ אם היתה שבת דהוא חייבי מיתות ב"ד ודאי פוטר מתשלומין** דאפילו ר"מ לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה כדאיתא בכתובות פרק אלו נערות (לג, ב) וא"כ ליכא אשם וא"כ מאי מוסיף ר' מאיר כיון דמחסר אידך והוא אשם, אבל לפי מ"ש בשם רש"י דהיכא דקי"ל בדרכה מיניה רמי חיוביה עליה אלא שאין הב"ד עונשין ואיהו מחוייב לצאת ידי שמים, וא"כ כיון דקי"ל חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין ממילא ליכא חיוב אשם בב"ד דהא אין ממשכנין ואיהו לעולם מחוייב אשם וגם הקרבן והחומש לצאת ידי שמים.

14. ספר נתיבות המשפט - סימן כח: ב

ומה שהקשה בספר קצה"ח (סק"א) בהא דיש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם, רבי מאיר אומר אם היתה שבת והוציאו בפיו [וכו'] ע"כ (כריתות יג, ב), והקשה כיון דקלב"מ פטור מקרבן וחומש (ו) פטור נמי מאשם כמבואר בפסחים כ"ט (ע"א ובתוס' ד"ה רבו נחוניא) וכו' ע"ש. גם לדידי הוי קשה לי, ואחר העיון לק"מ, דהא בלאו הכי קשה דהא בפסחים שם מוכח דכל היכא דהוא לאו בר דמים שהוא איסור הנאה אין בו חומש ואשם, ונותר איסור הנאה הוא כמו חמץ ולא בר דמים הוא. **אך החילוק הוא מבואר דשאני התם בפסחים דהוא קדושת דמים ומעילה דקרבן וחומש הוא משום גזילת הקדש** כמ"ש התוס' בכתובות דף ל' (ע"ב) בד"ה זר שאכל תרומה, מש"ה בעינן שיהיה בר דמים, **משא"כ הכא מיירי בקדושת הגוף דמעילה דידה לא תליא בדמים כלל**. ולפ"ז גם קושיא זו לא קשה, **דהא התוס' בכתובות דף ל' שם כתבו דתרומה חייב אף בקלב"מ, דהתשלומין דידה משום כפרה הוא**, משא"כ **בקרבן וחומש של הקדש אינו משום כפרה רק משום שישלם גזל הקדש ע"ש בתוספות**, וזה שייך בקדושת דמים, אבל בקדושת הגוף [דחייב] אפילו במקום דלאו בר דמים ודאי דלאו משום גזילת הקדש הוא רק משום כפרה כמו בתרומה. ומה שתירץ הוא דחייב לצאת ידי שמים (חייב בקרבן), ובפסחים כ"ט מיירי בהזיד בחמץ דעבדינן ליה החומרא ואפילו בדיני שמים פטור וכו', תלה נמי בוקי סריקי במהרש"ל, דודאי אף מהרש"ל מודה דאפילו אי עבדינן ליה החומרא חייב לצאת ידי שמים, דהא אתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו (ב"מ צא, א) במזיד והתראה, וכן בב"מ (שם) אמרינן דחוסם פי פרה [ודש בה] דלוקה ומשלם לצאת ידי שמים, רק דלענין תפיסה כתב סברא זו (עיין משובב נתיבות):

15. ספר גליוני מנחת חן

אולם הגר"ש שקאפ כשערי יושר (שער ג' פכ"ג) כתב, **דיש להוכיח דגם בקדושת הגוף התשלומין הם מחמת ממון הקדש ולא משום כפרה**, מהא דמפורש בכריתות (כב, א) ר"ע מחייב על ספק מעילות אשם תלוי וחכמים פוטרים, ומודה ר"ע שאין מביא את מעילתו עד שיתודע לו. ופירש רש"י והרע"ב אינו צריך להביא את הממון, וכ"פ הרמב"ם הלכות מעילה (פ"א ה"ה) וז"ל נסתפק לו אם מעל או לא מעל פטור מן התשלומין ומן הקרבן, והנה בספק חיוב ממון דפטור הוא מדין המע"ה אבל בספק כפרה ודאי מהראוי להתחייב כמו חטאת העוף הבאה על הספק, וכ"כ התוס' בכתובות (ל, ב) דהיכא דהוא משום כפרה חייב על הספק. וזו ראייה שאין עליה תשובה. וכן מוכח מהא דקדושת הגוף וקדושת דמים מצטרפים למעילה כמו דאיתא במשנה מסכת מעילה (טו, א) וחצי שיעור כפרה וחצי תשלום איך מצטרפים יחד.

ועיין בחידושי רבנו חיים הלוי (פ"ח ממעילה ה"א) דהנה איסורא דמעילה דרשינן במעילה (יח, א) כי תמעל מעל אין מעל אלא שינוי, ומבואר בזה דכל יסוד איסור מעילה הוא משום גזל הקדש. וכן מוכח מהא דמעילה שיעורו בפרוטה, וצירף את המעילה לזמן מרובה ואכילתו ואכילת חבריו מצטרפין אשר כל זה משום דדין גזילה ביה, ולהכי הוא דמצטרף בכל גווי ושיעורו בפרוטה כדין גזל. ובהמשך דבריו כתב זה גם לענין קדושת הגוף יע"ש.